

MEMORANDUM VAN DE SECTOR SAMENLEVINGSOPBOUW VOOR DE FEDERALE VERKIEZINGEN VAN 13 JUNI 2010

www.samenlevingsopbouw.be

Samenlevingsopbouw: samen met kwetsbare groepen werken aan structurele verandering

België is anno 2010 een welvarende democratie waar in principe ieders recht op een menswaardig bestaan gegarandeerd is.

Jammer genoeg stellen we vast dat de praktijk anders is. Er zijn nog steeds vormen en mechanismen van sociale uitsluiting en maatschappelijke achterstelling die maken dat groepen verstoken blijven van hun grondrechten; dat er groepen van mensen zijn wiens stem niet gehoord wordt; dat er groepen zijn die leven in wijken en dorpen waar de leefbaarheid op de tocht komt te staan.

De sector Samenlevingsopbouw streeft naar een leefbare en duurzame samenleving waarin ieders grondrechten gegarandeerd zijn.

Dit doen we door in buurten, dorpen en steden met de mensen zelf te werken. Hun gemeenschappelijke noden en problemen staan centraal. Daarbij hebben we in de eerste plaats oog voor mensen die kampen met maatschappelijke achterstelling en uitsluiting, mensen voor wie de basisrechten onder druk staan (voorbeelden: kamerbewoners, campingbewoners, ouderen in landelijke gebieden, langdurig werkzoekenden ...).

Samenlevingsopbouw is in Vlaanderen en Brussel werkzaam op een breed terrein van grondrechten: wonen, maatschappelijke dienstverlening, onderwijs, gezondheid, arbeid ... We werken aan leefbaarheid in aandachtsgebieden.

Samenlevingsopbouw vraagt de nieuwe federale regering:

- **Een beleid te voeren dat vertrekt van de noden en behoeften van maatschappelijk kwetsbare groepen.** Een beleid waarin de genomen maatregelen rekening houden met de positie en maatschappelijke situatie van die groepen. Een beleid dat specifieke maatregelen, oplossingen en veranderingen in zich draagt voor kwetsbare groepen.
- **Een beleid te voeren dat maatschappelijk kwetsbare groepen – méér dan nu – beschouwt als actieve burgers.** Zij moeten participanten aan en coproducten van het beleid zijn. Maatschappelijk kwetsbare groepen moeten op hun maat kunnen participeren aan de voorbereiding, uitvoering en evaluatie van dat beleid. De stem van deze groepen moet meer en sterker doordringen in het beleid.

Daarom vraagt de sector Samenlevingsopbouw aan de nieuwe federale regering om **maatschappelijk kwetsbare groepen daadwerkelijk actor te maken in het beleidswerk** zodat deze groepen ook werkelijk kunnen participeren aan de beleidsvoering!

- **Een beleid te voeren dat telkens weer op zoek gaat naar effectieve antwoorden op en oplossingen voor nieuwe problemen.** Niet door alles zelf in handen te nemen maar door alle mogelijke actoren in de samenleving (burgers – middenveld – instellingen – politiek) de ruimte en middelen te geven om een instrumentarium te ontwikkelen waarmee snel en accuraat ingespeeld kan worden op maatschappelijke kwesties en problemen. Ieder vanuit zijn eigen verantwoordelijkheid. Vernieuwend denken en handelen ontstaat in het permanente samenspel tussen de betrokkenen.

Onze eisen aan de nieuwe federale regering in een notendop

De uitwerking van deze eisen vind je op de volgende bladzijden.

- Binnen de beperkte budgettaire ruimte moet er **prioritair geïnvesteerd worden in armoedebestrijding en sociale zekerheid**. (p. 3)
- We pleiten voor een gestage, maar fundamentele koerswijziging waarbij naast de eenzijdige focus op de ondersteuning van privaat woningbezit ook volwaardig ruimte wordt voorzien voor de **ondersteuning van maatschappelijk kwetsbare groepen op de private huurmarkt**. (p. 5)
- We vragen dat er werk gemaakt wordt van een **beschermend kader voor private huurders in de vorm van huurprijsregulering en garanties omtrent woonzekerheid**, zodat noodzakelijke overheidssteun voor investeringen in energiezuinigheid en structurele woonkwaliteit niet leidt tot onbetaalbare huurprijzen. (p. 6)
- We pleiten voor een verhoging van de **minimumuitkeringen tot boven de Europese armoedegrens**. (p. 15)
- Het **leefloon moet omgevormd worden tot een vast onderdeel van de sociale zekerheid**. (p. 18)
- **De toekenning van rechten moet automatisch gebeuren door pro-actiever te werken** en als overheid zelf initiatief te nemen om diensten aan te bieden, zonder dat de burger er moet naar vragen. (p. 18)
- We vragen uitdrukkelijk om **geen eenzijdig economisch activeringsbeleid te voeren**, maar een **werkgelegenheidsbeleid** dat er op gericht is om van alle **jobs duurzame jobs¹ te maken**. (p. 19)

¹ Onder duurzaam werk verstaan we aan het werk zijn in een aansluitende periode van drie jaar (niet noodzakelijk in dezelfde job) in een contractvorm die zekerheid geeft voor een lange periode (bepaalde duur van 1 jaar of onbepaalde duur) met voldoende verloning om waardig te kunnen leven (130 procent van het bedrag van de Europese armoedegrens voor een voltijdse betrekking).

Budgettaire krapte vraagt om duidelijke keuzes

De economische crisis woedt volop. Ook België zal moeten besparen om zijn tekorten terug te dringen. Vele politieke partijen geven dan ook aan dat er geen ruimte is voor (sociale) meeruitgaven.

We vragen een duidelijk engagement van de nieuwe federale regering om binnen de beperkte budgettaire ruimte **prioritair te investeren in armoedebestrijding en de sociale zekerheid**. Besparingen kunnen en mogen niet gebeuren op de kap van de maatschappelijk meest kwetsbaren.

Daarnaast pleiten we ervoor om, in functie van diezelfde prioriteiten, werk te maken van het verwerven van **nieuwe inkomsten door het invoeren van een vermogenswinstbelasting en een speculantentaks**. Er moet ook werk gemaakt worden van de **strijd tegen de fiscale fraude**.

Investeren in wonen

1. DE PRIVATE HUURMARKT

Voor mensen die in armoede leven, wordt het steeds moeilijker om een kwaliteitsvolle en betaalbare woning te vinden die woonzekerheid biedt in een leefbare omgeving. Het recht op wonen staat zwaar onder druk. De sociale huurmarkt is ontoereikend. De private huurmarkt krimpt en wordt onbetaalbaar. De woonkost stijgt sneller dan het gemiddelde inkomen, en sneller voor huurders dan voor eigenaars. De grootste betaalbaarheidsproblemen doen zich voor op de private huurmarkt: 50 procent van de huurders op deze markt heeft recht op een sociale woning. Aan de grote behoefte aan sociale woningen kan echter binnen de eerste 20 jaar onmogelijk worden voldaan. Daarom moet de private huurmarkt worden ingeschakeld en toegankelijk gemaakt voor mensen met een laag inkomen. Het **aanbod van betaalbare en kwaliteitsvolle huurwoningen moet fors worden uitgebreid**. Dat vergt een gestage, maar fundamentele koerswijziging van het beleid dat nu te eenzijdig is afgestemd op de ondersteuning van privaat woningbezit. Bovendien moeten de federale en gewestelijke overheden al hun bevoegdheden op het vlak van wonen logischer verdelen en beter op elkaar afstemmen.

De sector Samenlevingsopbouw pleit ook voor een **fundamentele hervorming van het waarborgsysteem**. Hiertoe werden al verschillende interessante wetsvoorstellen ingediend. De sector is ervan overtuigd dat een goed uitgewerkt centraal waarborgfonds zowel voor huurders als voor verhuurders een aanzienlijke verbetering zal betekenen. De nationale werkgroep huurwaarborg stelde op basis van een eerste bespreking enkele algemene principes voorop. Deze moeten geconcretiseerd worden in overleg met alle belanghebbenden. Het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting is bereid hiertoe het initiatief te nemen. In afwachting zouden de achterpoortjes in de huidige wet alvast gesloten moeten worden. Om het keuzerecht effectief te realiseren en de toegang tot de huurmarkt via de huurwaarborg te verbeteren, dienen een aantal kleine aanpassingen te gebeuren die vrij eenvoudig kunnen gerealiseerd worden.

Tenslotte moet de federale overheid meer toezicht houden op de **verplichte affichering van de huurprijzen**. In de regelgeving moeten de nodige sancties voorzien worden. Sommige verhuurders passen de wetgeving hieromtrent nog steeds niet toe. Op die manier houden ze de mogelijkheid open om kwetsbare, 'ongewenste' huurders te weren.

2. ENERGIE EN WOONKWALITEIT

De klimaatcrisis plaatst ook de federale overheid voor grote uitdagingen. Het inzicht groeit dat de energetische kwaliteit van het woningenbestand (zowel op de private als op de sociale huur- en koopmarkt) daarbij een kritische factor vormt. Parallel daarmee groeit de overtuiging en de wetenschap dat de energetische kwaliteit van woningen onmogelijk los kan gezien worden van de structurele kwaliteit van het woningbestand. Met die structurele woonkwaliteit is het in Vlaanderen – een zekere positieve evolutie ten spijt – nog steeds erg pover gesteld²: in Vlaanderen blijken immers ca. 67.500 woningen niet te voldoen aan zelfs de meest elementaire minimale woonkwaliteitseisen. Dat aantal loopt op tot liefst 231.000 woningen indien men ook het subjectieve oordeel van bewoners in rekening brengt. Vooral op de secundaire private huurmarkt is de situatie zonder meer problematisch. Het is dus de hoogste tijd voor de federale en gewestelijke overheden om de handen in elkaar te slaan.

Op gewestelijk niveau pleit de sector Samenlevingsopbouw daarom voor een grootschalig en ambitieus woonvernieuwingsprogramma dat de structurele kwaliteit van het woningbestand naar een aanvaardbaar niveau moet helpen tillen. Indien die structurele woonkwaliteit te wensen overlaat, worden ook energiebesparende investeringen immers zelden gerealiseerd:

- In sommige gevallen – bv. in woningen waar de primaire veiligheid van bewoners in het gedrang is omwille van elektrocutiegevaar of gevaar op CO-vergiftiging – worden energiebesparende investeringen door de eigenaar terecht niet als prioritair ervaren.
- In andere gevallen – bv. in woningen die kampen met grote vochtproblemen – zijn energiebesparende investeringen quasi zinloos.
- In nog andere gevallen zijn energiebesparende investeringen zelfs onmogelijk te realiseren zonder voorafgaandelijke investeringen in de structurele woonkwaliteit: dat is bv. het geval indien dakisolatie slechts na dakrenovatie kan worden aangebracht.

Dergelijke gewestelijke woonvernieuwingsprogramma's hebben maar kans op slagen als ook de federale overheid haar bevoegdheden en beleidsinstrumentarium hiervoor ten volle inzet:

- Gewestelijke woonvernieuwingsprogramma's moeten geflankeerd worden door een (door alle stakeholders gedragen en door de federale overheid uit te werken) **beschermend kader voor huurders in de vorm van huurprijsregulering en garanties omtrent woonzekerheid.** Indien dit niet gebeurt zijn, sociaal ronduit nefaste en ethisch onaanvaardbare, inflatoire effecten onvermijdelijk. Modellen uit alle (!) ons omringende landen (Duitsland, Groot-Brittannië, Nederland, Luxemburg en Frankrijk) kunnen dienst doen als inspiratiebron voor een model dat geënt is op de specificiteit van de eigen woningmarkt.

² Cijfers gebaseerd op de Woonsurvey 2005 (Heylen, K., Le Roy M., Vanden Broucke S., Vandekerckhove B., Winters S.), in 2007 uitgegeven door het Departement Ruimtelijke Ordening, Woonbeleid en Onroerend Erfgoed.

- De **informatieve, financiële, administratieve, technische, praktische en sociale drempels** die eigenaar-bewoners en eigenaar-verhuurders weerhouden om over te gaan tot noodzakelijke investeringen (in een verbetering van de structurele woonkwaliteit en/of van de energetische kwaliteit van een woning), kunnen zowel voor de federale als gewestelijke overheden dienst doen als uitgangspunt voor het bepalen van het pakket van stimulerende maatregelen. Afstemming tussen de diverse overheden is daarbij van cruciaal belang.
- Voor maatschappelijk kwetsbare eigenaars zijn **doorgedreven vormen van trajectbegeleiding** (waarbij het vaak ook noodzakelijk zal zijn om vertrouwenspersonen uit sociale organisaties in te schakelen), **volledige voorfinanciering en een volwaardige derdebetaler logica** van het grootste belang. Een geoptimaliseerde werking van het Fonds ter Reductie van de Globale Energiekost (FRGE) kan hieraan bijdragen (zie ook verder).
- Ook voor eigenaar-verhuurders kan trajectbegeleiding drempels helpen overwinnen. Daarnaast verdienen vooral **fiscale stimuli** prioriteit. De focus van bestaande stimuli mag daarbij niet langer liggen op onderhoud en herstelling. Er moet voluit gekozen worden voor structurele renovatie en energiebesparende investeringen. Ook kan er gedacht worden aan een **verlaging van de successierechten** voor de erfgenamen van eigenaar-verhuurders die op oudere leeftijd alsnog investeren in hun woning(en). De voorwaarde is dan wel dat de erfgenamen zich engageren om de geërfde woning voor een bepaalde termijn en aan een redelijke prijs op de huurmarkt te houden.
- Het **FRGE** biedt heel wat mogelijkheden om energiebesparende investeringen haalbaar te maken voor grote groepen gezinnen in onze samenleving, inclusief sociaal zwakkere gezinnen. Toch zijn een aantal **structurele ingrepen noodzakelijk** om van een optimale werking te kunnen gewagen:
 - Het FRGE bestrijkt nog steeds maar een klein gedeelte van het Belgische grondgebied. Het aantal lokale entiteiten moet snel en sterk stijgen om grotere delen van de bevolking vooruit te kunnen helpen.
 - Lokale entiteiten van het FRGE hebben het moeilijk om het vooropgestelde aantal 'doelgroepdossiers' (dossiers van maatschappelijk kwetsbare gezinnen) te realiseren of behalen de sociale streefdoelen op oneigenlijke wijze door geld te ontlenen aan sociale huisvestingsmaatschappijen (die ook op andere kanalen een beroep kunnen doen voor goedkope financiering).

Per lokale entiteit zou daarom – naast het OCMW – minimaal één gespecialiseerde sociale partner structureel betrokken moeten worden. Deze sociale organisatie(s) hebben immers voeling met de leefwereld van maatschappelijk kwetsbare gezinnen en kunnen zich om de doelgroepdossiers bekommeren; zeker om die dossiers waar een volledige trajectbegeleiding noodzakelijk blijkt om de energiebesparende investeringen te realiseren.
 - De maximale afbetalingstermijn van 60 maanden blijkt voor maatschappelijk kwetsbare gezinnen onhaalbaar: een maatschappelijk kwetsbaar gezin dat bv.

het maximale bedrag van 10.000 euro renteloos ontleent, ziet het maandelijks af te lossen bedrag van 175 euro niet gecompenseerd door een evenredige daling van de energiefactuur. Hierdoor gaat de derdebetaler logica niet op. Een verlenging van de afbetalingstermijn tot 120 maanden kan soelaas bieden. Maar vooral ook indien alle (federale, maar ook gewestelijke, provinciale en lokale) financiële stimuli (premies en fiscale voordelen) via de lokale entiteit van het FRGE zouden kunnen verrekend worden in de eigenlijke lening³, zou dit voor maatschappelijk kwetsbare gezinnen een grote stap vooruit betekenen.

- Leningen van het FRGE zijn enkel gericht op energiebesparende investeringen. Idealiter zou het FRGE ook goedkope (of gratis) financiering dienen te voorzien voor investeringen in de structurele woonkwaliteit. In het geval van dakrenovatie is dit cruciaal: vooral in woningen van slechte kwaliteit is isolatie immers vaak zinloos zonder renovatie.

3. ENERGIE EN ARMOEDE⁴

Het garanderen van een effectief recht op energie

Grondwettelijk recht op energie

Het recht op energie moet expliciet in de grondwet ingeschreven worden, als onderdeel van het recht op een behoorlijke huisvesting. Vervolgens dient dit een vertaling te krijgen in de gewestelijke huisvestingscodes.

Basispakket energie

Er moet een basispakket energie komen zonder kosten voor de klant. Dat basispakket moet gezinnen een minimaal comfort bieden op het vlak van verwarming, verlichting en kookgelegenheid. Hierbij moet rekening gehouden worden met de grootte van het huishouden. Een automatische toekenning van een dergelijk basispakket moet vermijden dat mensen verstoken blijven van dit aanbod.

³ Her en der tonen praktijkvoorbeelden aan dat dit mits de nodige goodwill perfect kan. Zo slaagt EOS, de lokale FRGE-entiteit in Oostende, er in samenspraak met Eandis nu al in om alvast de premies van Eandis te verrekenen in de uiteindelijke lening.

⁴ Opgemaakt in nauwe samenspraak met het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting.

Gegarandeerde minimumlevering

Een gegarandeerde minimumlevering is een onderdeel van een effectief recht op energie. Iedereen moet – ook bij betalingsmoeilijkheden – blijvend kunnen gebruik maken van een gegarandeerde minimumlevering, wat elektriciteit betreft minimaal ter waarde van tien ampère.

Aandacht hebben voor de verschillende energiebronnen die gezinnen gebruiken

Heel wat huishoudens maken gebruik van andere energiebronnen dan gas en elektriciteit. Bij de uitwerking van sociale maatregelen moeten deze huishoudens ook steeds voor ogen gehouden worden.

Voldoende omkaderen van de dienstverlening

Verplichten van een kwalitatieve dienstverlening

De overheid moet de commerciële leveranciers en de noodleveranciers via een openbare dienstverplichting verplichten om te voorzien in een kwalitatieve klanten- en klachtendienst met:

- op zijn minst één kantoor, per gewest waar ze actief zijn, dat open is voor het cliënteel, met een combinatie van vrije toegang en op afspraak;
- een gratis telefoonnummer voor zijn klanten- en klachtendienst;
- een gelijke behandeling tussen maatschappij en klant inzake betalingsvoorwaarden;
- een duidelijk aanspreekpunt en contactpersoon in klachten of geschillen;
- de mogelijkheid zich door iemand te laten vertegenwoordigen of bijstaan.

Bescherming van de consument

Het akkoord en de gedragscode betreffende de bescherming van de consument moet verplicht worden en ruim bekend gemaakt. De bepalingen uit het akkoord en de gedragscode betreffende de bescherming van de consument worden immers regelmatig niet nageleefd. Deze bepalingen moeten daarom een meer verplichtend karakter krijgen, door ze op te nemen in een wet. Het bestaan en de inhoud van deze bepalingen moeten ook ruimer bekend gemaakt worden bij de consument en de hulpverleners.

Regulering tussentijdse facturen en waarborgen

Er moet een betere regulering komen van de tussentijdse facturen en de waarborgen. Via een benchmarking moeten de leveranciers vergeleken worden op het vlak van hun beleid betreffende tussentijdse facturen. Daarnaast moet ook een instrument uitgewerkt worden dat het verbruik (op basis van de aanwezige installatie en toestellen, de gewoontes van het gezin...) realistisch helpt in te schatten. De informatie over hoe de voorschotten berekend worden, moet zowel op de tussentijdse factuur als de website van de leverancier worden vermeld. Het vragen van een waarborg door leveranciers zou moeten beperkt worden.

Effectief werkende ombudsdienst

Er is absoluut nood aan een effectief werkende ombudsdienst. In het kader van de opstart en beginnende werking van de dienst, kunnen volgende aandachtspunten naar voren gebracht worden:

- een bekendmaking langs verschillende kanalen, aangepast aan de verschillende bevolkingsgroepen;
- een eenvoudige en flexibele procedure inzake indiening van klachten;
- de mogelijkheid tot het zich laten ondersteunen door een organisatie of een persoon naar eigen keuze;
- behandeling van alle vragen, ongeacht het bevoegdheidsniveau;
- behandeling van de vraag hoe een verhuis verloopt naar een ander gewest.

Voortdurende evaluatie van de energiemarkten

Het functioneren van de geliberaliseerde gas- en elektriciteitsmarkten moet het onderwerp uitmaken van een voortdurende evaluatie van de energiemarkten op het niveau van de drie gewesten en van het federale niveau. De sociale gevolgen van de liberalisering moeten daarbij de voornaamste focus vormen. Bij deze evaluatie zouden de vertegenwoordigers van alle actoren moeten betrokken worden. In functie van een degelijke en complete evaluatie van de situatie op het terrein moet voorzien worden in voldoende statistisch materiaal.

Uitwerken van een prijspolitiek die aan sociale en ecologische criteria beantwoordt

Plafonnering van de prijzen

De sector Samenlevingsopbouw ondersteunt het pleidooi van de federale minister van Energie voor een plafonnering van de energieprijzen. Daarnaast zou opnieuw een breed debat moeten gevoerd worden over het btw-tarief voor gas en elektriciteit, evenals over de huidige verschillen in transport- en distributiekosten.

Progressieve en solidaire prijspolitiek

Met betrekking tot de gewenste prijspolitiek moeten er drie principes naar voor geschoven worden: een effectief recht op energie, stimulering van rationeel energiegebruik, en een sociaal beleid. Een progressieve tarifiering, met verschillende verbruiksklassen met verschillende, steeds hogere prijzen draagt de voorkeur weg:

- een basisverbruik, zonder kosten voor de klant, en rekening houdend met de samenstelling van het huishouden;
- een 'normaal' verbruik (iets lager dan het mediaan verbruik) aan een bepaalde prijs;
- een hoger verbruik aan een hogere prijs.

Dit dient gecombineerd te worden met het systeem van sociale maximumtarieven. Dit wil zeggen een lage prijs voor specifieke groepen (op basis van een bepaald statuut, of onder een bepaalde inkomensgrens).

Een progressieve tarifiering kan echter enkel als deze gepaard gaat met een doorgedreven ondersteuningsprogramma voor energiebesparende investeringen bij lage inkomensgroepen, zowel in het geval van eigenaars als van huurders op de privé - en publieke huisvestingsmarkt. Dit om te vermijden dat deze huishoudens nog meer slachtoffer zijn van de slechte energieprestatie van de woning die ze betrekken en van de toestellen waarover ze beschikken. Daarnaast moet elke woongelegenheden ook beschikken over een eigen meter, zodat elk huishouden zicht heeft op het eigen reële verbruik.

Optimaliseren van het systeem van sociale maximumprijzen

Opdat de sociale maximumprijzen effectief de laagste op de markt zouden zijn, moet het aantal prijswijzigingen door leveranciers beperkt worden. Deze prijzen dienen trimestrieel vast gelegd te worden. Tegelijk moet – in plaats van dus zesmaandelijks – het laagste tarief vastgesteld worden in functie van de sociale maximumprijzen.

In verband met de recente automatische toekenning van de sociale maximumprijzen – die de sector Samenlevingsopbouw toejuicht – is het belangrijk na een jaar werking een evaluatie te voorzien met betrokkenheid van de verschillende actoren. Ook moet een parallele ‘klassieke’ aanvraagprocedure behouden blijven om de eventuele fouten in de automatische procedure op een eenvoudige manier te kunnen ondervangen. Daarbij moet een standaardattest worden voorzien dat verplicht door alle leveranciers erkend wordt.

De sociale huisvestingsmaatschappijen die appartementsgebouwen met een collectief verwarmingssysteem beheren, moeten een lans breken voor hun huurders dat hun recht op sociale maximumprijzen zo snel mogelijk kan afgedwongen worden.

Optimaliseren van het beschermd statuut

De introductie van een inkomensdimensie zou ervoor kunnen zorgen dat de gezinnen met een laag inkomen die niet beschikken over een bepaald statuut, in aanmerking komen voor de sociale maximumprijzen.

Het statuut van ‘residentiële beschermde klanten’ – dat dus op federaal niveau wordt bepaald – kan ook uitgebreid worden naar de groepen die op gewestelijk niveau bijkomend bescherming krijgen, met name:

- personen in een collectieve schuldregeling;
- personen in budgetbegeleiding van een OCMW en van een erkende organisatie;
- kandidaat-vluchtelingen die een financiële tegemoetkoming ontvangen;
- personen die een verhoogde tegemoetkoming van het ziekenfonds ontvangen.

Naast bovenstaande voorstellen tot uitbreiding is de bestaande regeling in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest waarbij het OCMW – evenals de Brusselse regulator BRUGEL – gemachtigd is het statuut van beschermde klant toe te kennen op basis van de sociale enquêtes die het uitvoert, volgens ons een bijzonder interessante aanvulling op de federale wetgeving. Deze regeling moet ook in de twee andere gewesten ingevoerd worden.

Voorzien in een degelijke installatie voor iedereen

Voorzien van een meter per woongelegenheden

De installatie van individuele meters per woongelegenheden is prioritair. Eigenaars (zowel in de private als de publieke huurmarkt) moeten tot de plaatsing ervan worden verplicht. Daar waar momenteel geen individuele meter voorhanden is, moet het energieverbruik en de energiefactuur systematisch geëvalueerd worden, in het bijzonder met betrekking tot het recht op sociale maximumtarieven.

Een breed debat over de slimme meters

In de verschillende gewesten werd de voorbereiding van de introductie van de 'slimme meters' gestart. De sector Samenlevingsopbouw vraagt een breed maatschappelijk debat, met betrokkenheid van de verschillende actoren, over de kostprijs en over de voor- en nadelen van dergelijke slimme meters.

Garanties voor een minimumlevering

Geen afsluiting of budgetmeters zonder begrenzer

De sector Samenlevingsopbouw gaat uit van een recht op energie, en wijst elke afsluiting af. Daarnaast benadrukken we dat bij de elektriciteitsbudgetmeters waar de vermogensbegrenzer is uitgeschakeld en bij de gasbudgetmeters, het huishouden zichzelf als het ware afsluit indien de middelen ontbreken om de budgetmeter op te laden.

Het systeem zoals het in Brussel is uitgebouwd, kan gelden als de meest interessante regelgeving. De vermogensbegrenzer garandeert er de gezinnen een minimumlevering. De vrederechter, die beslist over een mogelijke afsluiting, wordt in de ogen van mensen die in armoede leven en hun verenigingen gezien als één van de juridische actoren die het dichtst bij de mensen staat. De sector Samenlevingsopbouw beseft dat het afstappen van een budgetmeter voor het Vlaamse en Waalse Gewest een grote verandering betekent, maar wijst tegelijk op de grote kost van de plaatsing van die budgetmeters. Cruciaal is de aanpak van de betalingsachterstanden, en dus van het schuldenpakket in concreto.

We schuiven hier volgende elementen naar voor:

- uitgaan van een gratis basispakket aan energie;
- duidelijke reglementering met betrekking tot de modaliteiten voor betalingsplannen;
- een uitgebouwde budgetbegeleiding;
- de mogelijkheid voor de klant om zich te laten ondersteunen in de gesprekken met de energiemaatschappijen door een persoon of organisatie naar keuze;
- een sociaal fonds voor diegenen die hun factuur niet kunnen betalen, in het kader van een begeleiding door het OCMW; momenteel vervult het energiefonds deze functie.

Afstemming van het beleid tussen de verschillende overheden

Wat energie betreft hebben zowel de federale Staat als de gewesten belangrijke bevoegdheden. Het samenroepen van een Interministeriële Conferentie (Energie) zou een bijdrage kunnen leveren in een betere afstemming tussen de maatregelen die de verschillende overheden nemen.

Eisen ten aanzien van Europa

Energie is essentieel voor elke inwoner van Europa

Beschikken over energie is een voorwaarde om deel te nemen aan het economische en sociale leven. Zonder energie is volwaardige participatie aan de samenleving onmogelijk.

Voorwaarden voor een meer doeltreffende energiemarkt zijn:

- voldoende concurrentie die leidt tot een divers aanbod en competitieve prijzen;
- actieve en geïnformeerde burgers;
- versterking en bescherming van de consumentenbelangen.

Strijden tegen energiearmoede en een gegarandeerde minimumlevering

De Europese Unie moet meer en duidelijker inzetten op de strijd tegen energiearmoede. Door de stijgende prijzen voor de grondstoffen en door sommige (Europese en nationale) beleidskeuzes voor energie en leefmilieu dreigt er een stijging van de energieprijzen. De stijging van energieprijzen zorgt voor een zware las op het huishoudelijk budget. Energiearmoede vormt daardoor een toenemend risico.

Vanuit het oogpunt van mensenrechten kan afsluiting van energie niet. Het beschikken over energie is een basisbehoefte. Daarom dient een minimumlevering gegarandeerd te worden. Europa dient maatregelen te nemen om afsluiting te voorkomen. Europa moet ervoor pleiten dat afsluiting omwille van armoede in de Europese lidstaten verboden wordt.

Toezen op sociale aspecten

Europa moet meer toezien op de uitvoering van de sociale dienstverplichtingen van het energiebeleid. De werking van de vrije markt wordt wel gereguleerd en gecontroleerd. Op het vlak van sociale maatregelen is Europa daarentegen weinig dwingend en hebben de lidstaten erg veel autonomie.

De sociale bescherming van de Europese burgers dient strikter bewaakt te worden. Wie daaraan verzaakt, dient gesanctioneerd te worden.

Duurzame oplossingen

Er moet meer geïnvesteerd worden in duurzame oplossingen voor energiearmoede. De sector Samenlevingsopbouw denkt daarbij aan maatregelen om woningen energiezuiniger te maken. Hoge energiefacturen en slecht woonkwaliteit zijn immers onlosmakelijk met elkaar verbonden. Hier moet specifiek aandacht gaan naar eigenaars met zeer kleine inkomens en huurders.

Verhogen van de minimumuitkeringen tot boven de Europese armoedegrens

De optrekking van de minimumuitkeringen tot boven de Europese armoedegrens

De financiële druk op gezinnen neemt toe. Meer en meer mensen dreigen hun job te verliezen en moeten met een uitkering rondkomen. De huidige Belgische minimumuitkeringen volstaan niet om in de basisbehoeftes te voorzien en aan de samenleving deel te nemen. Daarom pleit de sector Samenlevingsopbouw voor het optrekken van de minimumuitkeringen tot boven de Europese armoedegrens.

Een debat over de verhoging van de minimumuitkeringen en het minimumloon

Bij het bepalen van de hoogte van vervangingsinkomens komt ook steeds de relatie met het minimumloon kijken. Daarom moet de regering het initiatief nemen om een civiele dialoog te starten waarop overheid, sociale partners (vakbonden en werkgevers), de NGO-sector en het wetenschappelijk onderzoek het debat over de verhoging van de vervangingsinkomens (en het minimumloon) kunnen aangaan.

Er zijn goede sociale en economische redenen om over te gaan tot een verhoging van de vervangingsinkomens:

Economisch gezien kan het mee de economische crisis opvangen. De investering die de overheid hiervoor moet leveren, zal in de economie besteed worden, vermits de minimuminkomens moeilijkheden hebben met het betalen van levensnoodzakelijke goederen. Financiële of fiscale voordelen die aan de beter gesitueerde middenklasse ten goede komen, keren daarentegen niet terug in de economie. Bewijs daarvan is de totale hoogte van spaargelden die nooit hoger zijn geweest in ons land dan nu in de economische crisis. Investeren in het verhogen van de minimuminkomens betekent dus investeren in het heropleving van de economie.

Een belangrijk sociaal argument voor de verhoging heeft te maken met de concrete ervaring van mensen in armoede die niet rondkomen met een vervangingsinkomen. Een onderzoek van de Katholieke Hogeschool Kempen en de Universiteit Antwerpen bevestigt dit.⁵ In september 2010 zal de uitbreiding van dit onderzoek naar Wallonië en Brussel ook afgerond zijn. Het onderzoek bepaalt "hoeveel geld een gezin minimaal nodig heeft om op een menswaardige manier aan de samenleving te kunnen participeren". Indien we de huidige uitkeringen vergelijken met de bedragen in die studie, krijgen we onderstaande tabel als resultaat (meest recente bedragen, beschikbaar op 10/05/2010).

⁵ Storms, B. en Van den Bosch, K. (red.), Wat heeft een gezin minimaal nodig? Een budgetstandaard voor Vlaanderen, Leuven: Acco, 2009.

Vooropgestelde bedragen per maand voor een alleenstaande:

Europese armoedegrens ⁶	€ 878,00
Budget alleenstaande Onderzoek Budgetstandaard	€ 976,20

Huidige uitkeringen/maand voor een alleenstaande:

Inkomensvervangende tegemoetkoming aan personen met een handicap ⁷	€ 726,15
Inkomensgarantie voor ouderen ⁸	€ 898,35
Leefloon ⁹	€ 725,79
Werkloosheidsuitkeringen ¹⁰	€ 846,56 (min) € 1033,76 (max)
Gewaarborgd minimumpensioen ¹¹	€ 989,07
Invaliditeitsuitkeringen ¹²	€ 614,02 (min) € 1004,9 (max)
Bruto minimumloon voor werknemers vanaf 21 jaar ¹³	€ 1387,49

We weten dat voor deze verschillende vormen van uitkering door de bevoegde diensten een sociaal onderzoek uitgevoerd wordt om na te gaan of de betrokkene geen andere bronnen van inkomsten heeft. We merken dat al de uitkeringen, behalve het gewaarborgd minimumpensioen, een stuk onder het niveau van de minimale budgetstandaard blijven. En indien we de uitkeringen vergelijken met de Europese armoedegrens, die door de lidstaten – en dus ook door België – erkend wordt, zien we dat het leefloon, de werkloosheidsuitkering, de invaliditeitsuitkering en de inkomensvervangende tegemoetkoming voor personen met een handicap onder de armoedegrens blijven. Dit betekent dat de overheid mensen die van deze uitkeringen moeten leven, in een toestand van armoede dwingt. Dit kan een samenleving die zichzelf respecteert toch niet aanvaarden.

De eis voor het optrekken van de vervangingsinkomens tot minstens boven de Europese armoedegrens heeft ook te maken met de beleidslijn die op Europees vlak tussen de lidstaten is afgesproken, namelijk met de Aanbeveling van de Europese Commissie (bevestigd door de lidstaten) over Actieve Inclusie. Deze aanbeveling bevat drie elementen: een toereikend inkomen om een menswaardig bestaan te kunnen leiden, een inclusieve arbeidsmarkt om de re-integratie in de samenleving te bevorderen en toegang tot kwalitatieve diensten¹⁴. Dergelijke aanbeveling is een eerste stap in het legaal Europees instrumentarium, waardoor de lidstaten nog niet verplicht zijn om ze toe te passen, maar die zij ook niet vrijblijvend naast zich kunnen neerleggen. Door het verhogen van de vervangingsinkomens kan de nieuwe federale regering beantwoorden aan deze Europese aanbeveling.

⁶ Bron: EU-SILC 2007

⁷ Gegevens van kracht op 1 juni 2009 – bron: FOD Sociale Zekerheid

⁸ Gegevens van kracht op 1 januari 2010 – bron: Rijksdienst voor pensioenen

⁹ Gegevens van kracht op 1 juni 2009 – bron: POD maatschappelijke integratie

¹⁰ Gegevens van kracht op 1 september 2009 – bron: Rijksdienst voor Arbeidsbemiddeling

¹¹ Gegevens van kracht op 1 juni 2009 – bron: Rijksdienst voor pensioenen

¹² Gegevens van kracht op 1 januari 2010 – bron: RIZIV

¹³ Gegevens van kracht op 1 oktober 2008 – bron: Nationale arbeidsraad

¹⁴ “Met inbegrip van sociale dienstverlening, begeleiding bij opleiding en tewerkstelling, steun bij huisvesting en sociale huisvesting, kinderopvang, langdurige verzorging en gezondheidszorgen” (www.ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=89&newsId=401&furtherNews=yes)

Met onze vraag om de vervangingsinkomens te verhogen staan we helemaal niet alleen. Verscheidene organisaties en platforms herhalen deze vraag reeds verscheidene jaren. Het wordt o.m. ook gevraagd door:

- de OCMW's¹⁵, reeds in hun gezamenlijk federaal memorandum van 2007;
- Decenniumdoelen 2017¹⁶, nog recent naar aanleiding van de publicatie van de nieuwste metingen van hun armoedebaarometer in april 2010;
- het Belgisch Netwerk Armoedebestrijding¹⁷ en de regionale netwerken armoedebestrijding (Vlaanderen¹⁸, Wallonië¹⁹ en Brussel²⁰) in verscheidene publicaties;
- het Europees Netwerk Armoedebestrijding (EAPN)²¹, in zijn campagne voor een toereikend minimuminkomen;
- Spring Alliance²², in hun manifesto "For a European Union that puts people and planet first" (juni 2009);
- de End Poverty NGO Coalition²³ in hun eisenbundel voor het Europees Jaar ter bestrijding van armoede;

¹⁵ Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten, Union des villes et communes de Wallonie, Vereniging van de stad en gemeenten van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

¹⁶ Partners van Decenniumdoelen zijn ABVV, ACV, ACLVB, ACW, Minderhedenforum, Samenlevingsopbouw Vlaanderen, Socialistische Mutualiteiten en socio-culturele verenigingen, Steunpunt Algemeen Welzijnswerk, Verbruikerssateljee, Vlaams Netwerk van Verenigingen waar armen het woord nemen, Vlaams Minderhedencentrum, Welzijnzorg. www.decenniumdoelen.be

¹⁷ www.bapn.be/?lang=2

¹⁸ www.vlaams-netwerk-armoede.be

¹⁹ www.rwlp.be

²⁰ www.brussels-platform-armoede.be en www.fblp.be

²¹ www.adequateincome.eu

²² De Spring Alliance is een Europese alliantie gevormd ter voorbereiding van de nieuwe Europese strategie Europa 2020 door 4 Europese NGO-platforms: het Europees Platform van Sociale NGO's, de Europese Confederatie van Vakbonden, een Europese Federatie van Ontwikkelingsorganisaties (Concord) en het Europees Bureau van Milieuorganisaties. (www.springalliance.eu)

²³ De "End Poverty NGO Coalition" is een verzameling van meer dan 40 Europese NGO's die een gezamenlijk eisenpakket hebben ontwikkeld i.v.m. het Europees Jaar van Strijd tegen Armoede (www.endpoverty.eu)

Het leefloon, een vast onderdeel van de sociale zekerheid

De OCMW's krijgen van de federale overheid per toegekend leefloon een bedrag van 50 procent terugbetaald, 60 procent indien er tenminste 500 rechthebbenden op een leefloon zijn en 65 procent indien er tenminste 1000 rechthebbenden op een leefloon zijn.²³ Deze beperkte terugbetaling is zeer onbillijk en ondergraaft de solidariteit. De armste gemeentes betalen voor de armsten. De gemeentes met een welvarende bevolking hebben immers minder sociale dossiers en dus minder sociale uitgaven.

De sector Samenlevingsopbouw pleit er voor dat het leefloon finaal een vast onderdeel van de sociale zekerheid vormt waardoor het logisch is dat het rechtstreeks door de bevoegde federale overheid wordt uitbetaald aan de rechthebbenden.

Het leefloon mag geen sociaal vangnet zijn waar het nog zeer moeilijk is om uit te geraken, maar moet een springplank zijn naar een meer duurzame sociale bescherming als volwaardige tak van de sociale zekerheid.

De automatische toekenning van rechten

Naast hogere uitkeringen is het ook belangrijk dat uitkeringen terechtkomen bij diegenen waarvoor ze bedoeld zijn. Dit is niet altijd zo. Rechthebbenden op een leefloon schamen zich om naar het OCMW te gaan en het aan te vragen. Kinderbijslag moet je aanvragen. In 2008 werd het aantal rechthebbenden op het OMNIO-statuuat geschat op 850.000 personen, eind dat jaar hadden slechts 187.987 personen dit statuut aangevraagd en gekregen.²⁴ Vele sociale maatregelen en tegemoetkomingen bereiken hun doelgroep niet en schieten bijgevolg hun doel deels voorbij. Maatschappelijk kwetsbare groepen dienen tijdig de noodzakelijke ondersteuning te ontvangen, zodat ze hun precare situatie stap voor stap kunnen rechtekken of nog beter, voorkomen.

Het kan nochtans anders. Zodra de uitgaven voor geneeskundige zorg in de loop van een jaar een plafondbedrag bereiken, krijgt een gezin voor de daaropvolgende verstrekkingen het remgeld volledig en automatisch terugbetaald, de zogenaamde maximumfactuur. We pleiten ervoor dat alle rechten automatisch worden toegekend.

De overheid moet pro-actiever werken en zelf initiatief nemen om diensten aan te bieden, zonder dat de burger er moet naar vragen.

De federale overheid heeft een belangrijk instrument in handen. De koppeling van de data van de kruispuntbank van de sociale zekerheid en de data van FOD Financiën zou in beeld brengen wie er recht heeft op de premies en uitkeringen in kwestie. Een veel gehoord argument tegen deze koppeling is dat dit problemen zou opleveren met de privacy. Onze privacy geldt, geheel terecht, niet bij een foute belastingsaangifte. Waarom geldt die dan wel bij het toekennen van sociale voordelen? Privacy is in deze ondergeschikt aan sociale rechtvaardigheid.

Cruciaal in deze is het OMNIO-statuuat. Dit is een beschermingsmaatregel die het recht op het voorkeurtarief voor geneeskundige verzorging uitbreidt naar de verzekerden uit gezinnen met een

²⁴ Steunpunt armoedebestrijding en bestaansonzekerheid en www.riziv.fgov.be

laag inkomen. OMNIO geeft recht op een betere terugbetaling van geneeskundige verzorging zoals raadplegingen, geneesmiddelen, hospitalisatiekosten OMNIO is bedoeld voor arbeiders, bedienden, zelfstandigen, werklozen, zieken, ... met een moeilijke financiële gezinssituatie. Het OMNIO-statuut kent ruimere toepassingen dan de gezondheidszorg, bijvoorbeeld geeft het statuut recht op een kortingskaart bij de NMBS. Naast de automatische toekenning van dit recht, bevelen we aan om de rechten verbonden aan het OMNIO-statuut uit te breiden.

Onderzoek toont aan dat potentiële rechthebbenden op maatschappelijke dienstverlening van het OCMW (inclusief leefloon) niet krijgen waarop ze recht hebben. 4,2 procent van de bevolking bevinden zich bijgevolg, in één of meerdere periodes van hun leven, in een situatie van onderbescherming.²⁵ Daarom is het belangrijk dat de Federale Overheid de OCMW's stimuleert om potentiële rechthebbenden op het leefloon op te sporen en te benaderen in plaats van enkel in te spelen op vragen.

Al te veel blijven maatregelen verborgen voor wie ze initieel bedoeld zijn. Het Matteüseffect speelt hier zeer duidelijk. Naast het verhogen van uitkeringen is het garanderen van de bestaande uitkeringen voor de rechthebbenden noodzakelijk.

Geen eenzijdig economisch activeringsbeleid

Arbeid biedt een bepaalde bescherming tegen armoede en verhoogt de maatschappelijke integratie. Een beleid dat mensen ondersteunt en stimuleert om aan de slag te gaan is nodig. Dit is iets anders dan het huidige activeringsbeleid. **De sector Samenlevingsopbouw vraagt de federale regering om een werkgelegenheidsbeleid te voeren dat er op gericht is om van alle jobs duurzame jobs²⁶ te maken.** Er is dringend nood aan een **meer sociaal gerichte economie** met daarbinnen een belangrijke plaats voor de sociale economie.

Sociale economie en een goed toegepaste leefloonwet voor jongeren – dus geen blinde activering, maar ondersteuning – blijken effectieve springplanken te zijn.²⁷ De huidige activeringspolitiek van werklozen en mensen met een vervangingsinkomen heeft een omgekeerd effect als er geen goed en aangepast alternatief kan worden aangeboden in de vorm van waardig werk.

Aan de hand van onderstaande vragen²⁸ kunnen maatregelen beoordeeld worden. Betreft het maatregelen die enkel gericht zijn op activering of gaat het om een sociaal wenselijke alternatief?

- Zijn de maatregelen ingebed in een ruimer structureel beleid ter bestrijding van armoede of richten ze zich op de beheersing van de gevolgen er van?

²⁵ Katrien Steenssens, Leen Sannen, Leven zonder leefloon Deel 1, onderbescherming onderzocht, KULeuven, UCL iov Federaal Wetenschapsbeleid.

²⁶ Onder duurzaam werk verstaan we aan het werk zijn in een aansluitende periode van drie jaar (niet noodzakelijk in dezelfde job) in een contractvorm die zekerheid geeft voor een lange periode (bepaalde duur van 1 jaar of onbepaalde duur) met voldoende verloning om waardig te kunnen leven (130 % van het bedrag van de Europese armoedegrens voor een voltijdse betrekking).

²⁷: I Nicaise & S Groenen, Het gewaarborgd minimuminkomen: vangnet, valkuil of sprinkplank in Armoede en Sociale uitsluiting, jaarboek 2002, ACCO, p 147-160.

²⁸ D. Geldhof, Sociale activering: worden de slachtoffers schuldigen? In: VMT, 1988, N° 1 pp. 20-32

- Bieden ze een perspectief op doorstroming of blijvende integratie of gaat het om tijdelijke initiatieven?
- Zijn ze gebaseerd op respect voor de armen of vertrekken ze vanuit een visie dat armen uitkeringsstelsels misbruiken en er zich in nestelen?
- Zijn ze gebaseerd op vrijwilligheid of wordt men verplicht geactiveerd?
- Scheppen ze kansen of zijn ze sanctionerend?
- Zijn ze voldoende administratief en sociaal omkaderd of vervallen ze in een gestandaardiseerde aanpak?
- Zijn ze gericht op toeleiding naar de arbeidsmarkt of stimuleren ze ruimere vormen van sociale integratie?

Het recht op werk mag niet eenzijdig worden gezien als het recht op betaalde loonarbeid. Werk kan immers ook ruimer ingevuld worden, bijvoorbeeld als een individueel of maatschappelijk zinvolle bezigheid.